

Maja Bobić*

Evropski pokret u Srbiji

Prof. dr Zoran Stojiljković**

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka

Evropski izbori – rezultati, poruke i pouke

Apstrakt

U teorijskim analizama i političkim raspravama o „sudbini EU eksperimenta” neka vrsta opšteg mesta ili političke mantre je stav o demokratskom deficitu EU institucija, uključiv i Evropski parlament za koji je važila ocena da se radi tek o surogatu parlamenta sa tek prigodnim ovlašćenjima. Posledično, izbori za EP su decenijama tretirani kao drugorazredni „test” izbori za jedino relevantne, nacionalne izbore. U ovom radu zagovaramo tezu da su paralelni procesi širenja ovlašćenja EP i repolitizacije čak i reideologizacije političke agende na kojoj su se našla ključna pitanja tehnoloških i klimatskih promena, ekonomske i duboke krize nejednakosti i nacionalnih (i migrantskih) identiteta, za koja su i po evrofobima nacionalne političke arene preuzak okvir, uslovile nastanak specifičnog i važnog evropskog političkog prostora. Uz konjunkturane faktore, poput rasta desnog populizma i otvorenog pitanja preispitivanja same sudbine evropske političke arhitekture nakon Bregzita, sve je to za posledicu imalo i obnovu interesa birača za evropske izbore.

Ključne reči:

izbori, političke familije, politička agenda, Evropski parlament, Evropska unija

---

* E-mail: mabobic@gmail.com

** E-mail: zoran.stojiljkovic@fpn.bg.ac.rs

UVOD

Istorija Evropskog parlamenta (EP) počinje davne 1952. godine i Zajedničke skupštine Evropske zajednice za uglj i čelik, zatim u 1958. Evropska parlamentarna skupština vodi preko prvih direktnih evropskih izbora 1979, do Lisabonskog ugovora 2009. kojim je Evropski parlament dobio značajne nadležnosti. Ovim ugovorom EP je dobio veća ovlašćenja u utvrđivanju budžeta i proširena je mogućnost zakonodavne inicijative na 40 novih oblasti, te je Parlament postao ravnopravni zakonodavac sa Svetom i dobio ključnu ulogu u izboru predsednika i članova Evropske komisije (EK). Nadzorna i kontrolna uloga EP omogućava predsedniku EP da učestvuje na sastancima Evropskog saveta, Parlamentu da bude obavešten o ishodu svakog samita, a poslanicima da razmatraju program šestomesečnog predsedavanja na početku svakog ciklusa sa predsednikom Saveta Evropske unije (EU). Poslanici redovno prate i rad EK koju mogu i da raspuste. Komisija redovno izveštava Parlament, uključujući tu i godišnji izveštaj o aktivnostima i trošenju budžeta, dok njen predsednik jednom godišnje daje tzv. govor Stanje Unije. U svetlu konstantnih kritika na račun demokratskog deficita EU, EP je jedina institucija EU gde građani direktno biraju svoje predstavnike. Iako se često mogu čuti kritike i na račun ove institucije, građani imaju najviše poverenja u Evropski parlament u odnosu na druge evropske institucije – 50% građana EU veruje EP prema podacima Eurobarometra iz 2018, što je značajan porast u odnosu na 2014. (34%).¹

KARAKTERISTIKE IZBORNE KAMPANJE

Aktuelne evropske izbore obeležilo je nekoliko fenomena i tema.

Brexit

Očekivani izlazak Velike Britanije (VB) iz EU (Brexit) nije se desio kako je planirano 31. marta 2019. godine. Naime, iako je VB 2016. godine donela na referendumu odluku da istupi iz članstva, što se dešava prvi put u sedam decenija dugoj istoriji EU, usled unutrašnjih neslaganja i protivljenja postignutom sporazumu sa EU, VB je tražila odlaganje datuma za izlazak iz EU. EU je tu

---

¹ Public opinion in the European Union, Standard Eurobarometer 89, Spring 2018. Available from: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180> (accessed August 20, 2019).

molbu odobrila uz napomenu da poslednji rok mora biti 31. oktobar 2019.² i da zemlja mora učestvovati na evropskim izborima, jer je u momentu njihovog održavanja još punopravna članica.

Sama činjenica da država članica EU želi da napusti zajednicu i debata oko Brexita trebalo je da oslabi EU i učini izbore podložnim negativnim uticajima. Nasuprot očekivanjima, tok pregovora o izlasku pokazao je jedinstvo EU kada su u pitanju osnovni principi funkcionisanja ove organizacije i solidarnost sa članicama koje će biti najviše pogođene izlaskom VB. To je verovatno imalo podsticajni efekat na glasače u smislu izlaznosti i samog izbora.

Nepoverenje u političke elite

Nepoverenje građana EU u evropske institucije ili u tradicionalne partije odraz je sve većeg nepoverenja u demokratiju i demokratske vrednosti, ali i straha od toga šta budućnost nosi, od migracija, ekonomske neizvesnosti, nezaposlenosti, odsustva socijalne sigurnosti. Tradicionalne partije sve manje uspevaju da ubede evropske glasače da će glas poveren njima dovesti do potrebnih promena i poboljšanja lične situacije. Evropljani koji imaju negativan stav o EU takođe su najčešće razočarani kako demokratija funkcionise u njihovim sopstvenim državama.³ Tako se nastavlja neizbežno prelivanje nacionalne politike na evropski nivo.

Nepoverenje građana u demokratiju, tradicionalne partije, bolju budućnost EU dovodi do nekoliko posledica. Prva je očekivanje da će tradicionalne partije dobiti istorijski najmanji broj poslanika i da dve vodeće političke familije – Evropska narodna partija (*European People's Party EPP*) i Partija evropskih socijalista (*Progressive Alliance of Socialists & Democrats – SD*) neće biti u mogućnosti da zajedno i formiraju većinu.

Druga je da se očekuje rekordan broj evroskeptičnih poslanika u novom sazivu Parlamenta, ali i onih „evrofobičnih” koji su izrazito protiv EU.

Treća je politička nestabilnost, odnosno izborna volatilnost – činjenica da veliki broj građana do poslednjeg trenutka ne zna za koga će glasati ili je spreman da promeni odluku u poslednjem trenutku. Prema nekim predizbornim prognozama, čak 97.000.000 građana pripada jednoj ili drugoj kategoriji.⁴

---

² Rok je još jednom pomeren zbog izbora u Velikoj Britaniji i „novi” datum izlaska je 31. januar 2020.

³ Richard Wike, Laura Silver and Alexandra Castillo, *Many Across the Globe Are Dissatisfied With How Democracy is Working*, Pew Research Center, April 29, 2019. Available from: <https://www.pewresearch.org/global/2019/04/29/many-across-the-globe-are-dissatisfied-with-how-democracy-is-working/> (accessed August 15, 2019).

⁴ Ivan Krastev, *What Do Europeans Really Want*, ECFR, 2019. Available from: https://www.ecfr.eu/article/commentary_what_do_europeans_really_want (accessed June 10, 2019).

Ključna pitanja i izborne teme

Najvažnije teme za evropske građane su uglavnom bile i najvažnije teme izborne kampanje špicenkandidata (*spitzenkandidat*) i kandidata za Evropski parlament, te su obeležile kako debatu tako i izborni rezultat.

Prema Evrobarometru, pet najvažnijih tema za evropske građane u 2018. godini su imigracija, terorizam, ekonomska situacija, finansije evropskih zemalja i nezaposlenost. Klimatske promene su takođe među važnim temama posebno na severu i zapadu EU. Sa imigracijom povezana pitanja identiteta, nacionalnih država, globalizma i budućnosti Evrope značajna su za evropske glasače.⁵

Međutim, kako je Evropski savet za spoljne odnose (ECFR) utvrdio, u složenjoj i dinamičnoj današnjici ne postoji samo jedno pitanje koje muči prosečnog glasača. Mnoge više brine emigracija nego imigracija, dok su prisutne i druge teme: islamski radikalizam (87.000.000, 22% populacije koja glasa); rast nacionalizma (45.000.000 ili 11%) i ekonomija (63.000.000, 16%). Prema ovom istraživanju, „samo” 59.000.000 ili 15% stanovništva smatra migraciju najvećom pretnjom u Evropi.⁶

Za mlade u EU su teme migracija i klimatskih promena, kao i ekonomije takođe ključne teme, iako oni možda drugačije tumače migracije – više kao priliku nego kao pretnju. Klimatske promene i zaštita životne sredine su važne najmlađim Evropljanima koji su u velikom broju učestvovali u ekološkim akcijama poslednjih godina.⁷

Da u EU ima „za svakog ponešto” govore i nalazi ECFR-a koji je obavio opsežno istraživanje početkom 2019. sprovedeno u 14 zemalja. Na pitanje šta bi bio najveći gubitak nakon (slabo izglednog) raspada EU građani Grčke navode saradnju evropskih zemalja u odbrani i bezbednosti, slobodnu trgovinu i slobodu rada i života bilo gde u Evropi, dok Francuzi navode gubitak evropskog bloka kao protivteže supersilama kao što su SAD i Kina, uz slobodu rada i života drugim delovima kontinenta, evro i zaštitu ljudskih prava. Za ekonomski otvorene Nemce najveći gubitak je slobodna trgovina širom Evrope, ali odmah zatim i pitanje slobode rada i kretanja i bezbednosti i odbrane. Slične odgovore daju i Španci i Italijani, dok Šveđani ističu i zajednički rad na

⁵ *Public opinion in the EU*, op. cit.

⁶ Ivan Krastev, *What Do Europeans Really Want*, ECFR, 2019. Available from: https://www.ecfr.eu/article/commentary_what_do_europeans_really_want (accessed June 10, 2019).

⁷ TUI Stiftung, „Junges Europea 2019. So Denken Menschen zwischen 16 und 26 Jahren”, 2019. Available from: https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2019/05/2019_Report_DE_TUI-Stiftung_Junges-Europa.pdf (accessed August 15, 2019).

klimatskim promenama. Za istočnoevropske zemlje EU ima vrednosti i svrhu postojanja i u zaštiti ljudskih prava, demokratije i vladavine prava.

Institucionalne kontroverze i izazovi: Špicenkandidat – vodeći kandidat

Praksa vodećeg kandidata uvedena je 2014. godine sa nadom da će ojačati demokratiju u EU i demokratizovati i učiniti predvidivim proces selekcije za ključnu poziciju predsednika Evropske komisije, ali i ograničiti uticaj nacionalnih vlada država članica – tako da kandidat grupacije koja dobije najviše glasova postane predsednik EK. Vodeći kandidat je trebalo da bude i lice svoje političke grupacije i svakako ceo proces jeste doprineo većoj vidljivosti evropskih izbora. Pet godina kasnije ispostavilo se da praksa nije utvrđena, ali i da pozicija nije garantovana. Već pre nego što su objavljeni rezultati glasanja dominiralo je predviđanje da nijedna grupacija neće imati ubedljivu većinu i da je moguće da predsednik Komisije bude sasvim druga osoba koja u kampanji ne figurira kao vodeći kandidat. Nadalje, mnogi političari su bili *a priori* protiv sistema vodećeg kandidata, na prvom mestu francuski predsednik Makron i njemu bliski liberali.

REZULTATI

Na izborima održanim 23–26. maja ove godine oko 426.000.000 ljudi iz EU bilo je u prilici da izabere 751 predstavnika u Evropskom parlamentu za naredni petogodišnji mandat.⁸

---

⁸ Lisabonskim ugovorom predviđeno je da Evropski parlament (EP) ima 751 poslanika, nešto manje od prethodnog saziva sa 766 poslanika. Broj mesta koji će neka zemlja dobiti zavisi od korigovanog broja njenih stanovnika, pri čemu manje zemlje dobijaju nešto veći broj poslanika u parlamentu od svog udela u ukupnom stanovništvu EU. Tako, recimo, najviše poslanika ima Nemačka – 96, slede Francuska sa 74, Velika Britanija i Italija sa po 73, Španija sa 54 mesta u parlamentu, dok će, na drugoj strani, po samo šest (6) mesta imati Malta, Luksemburg, Estonija i Kipar. Parlamentarci/parlamentarke su izabrani u skladu sa nacionalnim izbornim sistemima uz neka zajednička načela koja su utvrđena evropskim pravom – pre svega proporcionalni sistem i nespojivost funkcije poslanika sa bilo kojom drugom funkcijom na evropskom ili nacionalnom nivou. Građani mogu da biraju između političkih partija, pojedinačnih kandidata ili oba. U nekim zemljama su zatvorene, dok su u drugim otvorene liste (preferencijalni sistem). Evropski zakon dozvoljava državama članicama da utvrde cenzus do 5% i u 14 država zapravo postoji ovaj sistem, dok je u nekim državama ili regionima koje imaju mali broj poslanika ovaj procenat formalno ili posledično iznad 5%. Što u praksi znači da može biti dovoljno i 12.000 glasova za ulazak u Parlament ili nedovoljno 1.000.000 glasova.

Izlaznost

Izlaznost na evropskim izborima je tradicionalno niska, posebno u centralnoj i istočnoj Evropi gde je samo trećina ili manje iskoristila mogućnost da oblikuje evropsku budućnost.⁹ Ovi trendovi su neobični jedino iz ugla činjenice da na severu i zapadu EU građani inače više veruju nacionalnim institucijama nego evropskim, dok je na jugu i istoku obrnuto – manje veruje sopstvenom demokratskom sistemu nego što veruje EU.¹⁰

Na izbore je ovoga puta izašlo oko 51 odsto birača, čime je preokrenut trend pada izlaznosti koji traje od prvih neposrednih izbora za EP iz 1979, odnosno postignuta je najviša izlaznost birača u poslednjih 20 godina.

Tabela 1. Neposredni izbori za Evropski parlament i procenat izlaznosti

Godina izbora (broj EU članica)	1979 EU 9	1984 EU 10	1989 EU 12	1994 EU 12	1999 EU 15	2004 EU 25	2009 EU 27	2014 EU 28	2019 EU 28
Procenat izlaznosti	61,99%	58,98%	58,41%	56,67%	49,51%	45,47%	43,00%	43,09%	50,62%

Izvor: Internet prezentacija Evropskog parlamenta (www.europarl.europa.eu)

Zahvaljujući intenzivnoj mobilizaciji svih aktera, polarizaciji i reideologizaciji oko pitanja same sudbine i budućnosti EU, izbori su od dosadnog, drugorazrednog „test” glasanja pred važne nacionalne izbore postali važna tema u javnosti i probudili interes birača. Desni populistički očekivali su da zadobiju bar trećinu poslaničkih mesta, čime bi uticali na sam proces odlučivanja i napravili dalji korak ka „Novoj Evropi”. Na drugoj strani, zagovornici jače integracije EU, predvođeni francuskim predsednikom Emanuelom Makronom, ocenjivali

⁹ U Slovačkoj je 2014. godine 13% građana iskoristilo pravo glasa na evropskim izborima 2014. godine, dok je taj procenat jednako neubedljiv i u Češkoj – tek nešto više od 18%, Poljskoj – 23,83%, Sloveniji – 24,5%, ali i u nekim „starim” EU članicama kao što su Holandija, VB i Portugal, gde se kretao oko 35%.

¹⁰ Cokelaere, Hanne, What European Voters Worry About, *Politico*, 2019. Available from: <https://www.politico.eu/article/what-european-voters-worry-about-election-2019-facts-figures/> (accessed August 28, 2019).

su da se radi o najvažnijim izborima od 1979. godine jer se EU suočava s „egzistencijalnim rizikom” od nacionalista koji teže da je podele.¹¹

Ključni argument predstavljala je tvrdnja da su pitanja klimatskih promena, terorizma i ograničavanja migracije previše velika da bi ih zemlje same rešavale. Izvesno je takođe da je uključivanje različitih političkih i društvenih aktera, kao što su organizacije civilnog društva, širom Evrope, doprinelo živoj debati i razmeni mišljenja, što odavno nije bio slučaj. Primera radi, Evropska konfederacija sindikata (ETUC) doprinela je izbornoj mobilizaciji tako što je borba protiv agresivnog, ksenofobičnog desnog populizma, kao i suverenističkih, evroskeptičnih pozicija i zalaganja za „manje Evrope, konfederalnu Evropu nacija” bila visoko na listi programskih prioriteta na kongresu ETUC-a održanom u Beču, pred same evropske izbore.

Izborni efekti

Sami preliminarni dobijeni izborni rezultati, po našem sudu, govore o osnovne četiri neposredne političke konsekvence.

Prekompozicija: kraj vladavine mejnstrim dueta narodnjaci – socijaldemokrate

Na prvom i drugom mestu po broju poslanika u EP ostaće grupacije proevropskog političkog mejnstrima narodnjaci i socijaldemokrate – političke familije¹² koje se od prvih neposrednih izbora pre četiri decenije smenjuju na prvom mestu, odnosno zajedno dobijaju više od polovine mesta. Ovoga puta, Evropska narodna partija (EPP) osvojila je 182 mesta u parlamentu, dok su socijalisti osvojili 154. Zajedno, izgubili su gotovo 15% glasova čime je prekinuta era njihovog političkog duopola.

---

¹¹ ‘Existential threat’: Macron sends stern warning to voters days ahead of European elections, AFP, May 21, 2019. Available from: <https://www.thelocal.fr/20190521/existential-threat-macron-sends-stern-warning-days-ahead-of-european-elections> (accessed August 20, 2019).

¹² Sistem političkih grupa u okviru EP je specifičan i jedinstven. Umesto da ostanu unutar nacionalnih delegacija članovi EP iz različitih političkih partija širom EU okupljeni su, po srodnosti političkih afiniteta, zajedno u supranacionalne grupacije koje predstavljaju i promovišu zajedničke interese. Političke grupe su izuzetno bitne za samo funkcionisanje EP. One utvrđuju političku agendu, odnosno odlučuju koja će to pitanja biti razmatrana na plenarnim zasedanjima. One takođe mogu predlagati amandmane i podneti izveštaj o kojem će se glasati tokom plenarne sednice. Uticaj grupa se reflektuje i kroz činjenicu da one postavljaju kandidate za sve značajne funkcije, uključujući i predsednika Evropske komisije.

Primeru radi, Manifest Partije evropskih socijalista je bar naizgled obuhvatio sve teme koje većina građana smatra relevantnim: jednakost i solidarnost; demokratija i ljudska prava; životna sredina i održivost; mladi i budućnost; rodna ravnopravnost, migracije i azil. Ostvareni rezultati (približna tek petina svih glasova) govore u prilog oceni da je možda poruka bilo previše, ali da je ključni razlog činjenica da je predlagač Socijalnog dogovora delovao nedovoljno ubedljivo.

Na drugoj strani, rečima bivšeg ministra za Evropu VB iskazano, očigledno je „politika identiteta – identiteta sa nacijom, hrišćanstvom, potrebom da se spasi planeta – postala jednako važna kao i politika klase ili društvene kategorije”.¹³

Uspon liberala i zelenih

Na trećem mestu je Savez liberala i demokrata ovoga puta sa trocifrenim rezultatom (108 poslanika), koji je nakon izbora promenio naziv u Obnova (*Renew*), a Zeleni su na četvrtom mestu takođe ostvarili dobar rezultat sa 74 poslanika/poslanice. Kako tumačiti ove uspehe, odnosno koje su to poruke uputili ovi (relativni) izborni pobednici?

ALDE – Renew je promovisao liberalnu Evropu slobode, mogućnosti i prosperiteta za pojedinca kao odbranu od nacionalističkih, iliberalnih i populističkih trendova naglašavajući mir i ljudska prava, dogovor i saradnju na evropskom kontinentu kao ključne u odbrani od modernih pretnji iznutra i spolja. Njihov Manifest i poruke pokazivale su optimizam u budućnost Evrope koja koristi sve prilike globalizacije, inovacija i preduzetništva, otvorene trgovine i koja ima ulogu na globalnoj sceni.

Evropski Zeleni su, naravno, imali dominantnu poruku posvećene i ambiciozne borbe protiv klimatskih promena a za zelenu ekonomiju, inovacije i istraživanja, ali i protiv rasizma i mržnje, za socijalna prava i definisanje minimalne zarade, vladavinu prava i ljudska prava. Zeleni su predložili i konkretne „projekte” koji bi transformisali saobraćajnu infrastrukturu u Evropi – ka železničkoj, zaustavljanje plastičnog otpada, zabranu izvoza naoružanja diktatorima, pravedno oporezivanje koje ne ide naruku multinacionalnim kompanijama i bogatim pojedincima.

---

¹³ MacShane, Denis, “Ignore the hype. The far-right ‘gravediggers’ of Europe aren’t successful as they seem”, Independent, May 30, 2019. Available from: <https://www.independent.co.uk/voices/european-elections-far-right-steve-bannon-matteo-salvini-eu-marine-la-pen-a8936326.html> (accessed June 26, 2019).

Dalji, ali ne i prelomni uspon evroskeptičara i evrofoba

Tri desne političke formacije ostale su u zbiru ispod 200 mesta, čak i ako im se pribroje novoizabrani parlamentarci mađarskog premijera Viktora Orbana koji su još formalno u EPP grupi. Evropski konzervativci i reformisti imaju 62, Evropa nacija i sloboda (nova „Salvinijeva” alijansa od 2019. pod nazivom Identitet i demokratija, ID¹⁴) 73.

Izvan sedam političkih grupacija u novom sazivu EP, ostalo je 57 poslanika, uključujući i italijanski Pokret pet zvezdica i Brexit partiju.

Očito, radikalni desničari nisu uspeli da ubede veliku većinu u svoje retrogradne ideje, pri čemu su mnogi morali da odustanu od početnih poruka kao što je izlazak iz EU i evro zone i donekle ublažili retoriku o EU.

Primera radi, italijanski lider desničarske Lige Mateo Salvini (*Matteo Salvini*) je u centar debate stavio borbu protiv ilegalnih migranata, zaštitu granica i borbi protiv ekstremizma, pitanja koja su ga približila i mađarskom premijeru Orbanu i francuskoj liderki Le Pen, ali i drugim radikalnim partijama u EU. Salvini se nadao da će okupiti evroskeptični blok koji je izrazito protiv federalizma i insistira na promeni EU, uz uobičajene predloge o zaštiti porodice, tradicije, socijalnoj pravdi i životne sredine. Slično i Marin Le Pen (*Marine Le Pen*) govori o dubokoj transformaciji EU, „Evropskoj alijansi nacija”, iako je odustala od ranijih ključnih tačaka programa – izlasku iz EU i evro zone. Program Nacionalnog zbora (*Rassemblement national, National Rally*) podrazumeva i ukidanje Evropske komisije, reformisanje Parlamenta i vraćanje nacionalnih granica, a poziva i na dobrosusedske odnose sa Rusijom i Turskom, te „oslobađanje od Amerike”.¹⁵

Iako na nivou EU nije došlo do „političkog zemljotresa” u brojnim zemljama evroskeptična i čak evrofobična desnica napravile su korak napred i bar na ovim izborima ostale ili postale vodeće nacionalne političke opcije.

U Francuskoj najviše glasova dobio je Nacionalni zbor Marin Le Pen – 23.21% odsto i tako u foto-finišu pretekao favorizovanu, evroentuzijastičnu i liberalnu partiju predsednika Emanuela Makrona (22,4% glasova).

Istini za volju, Makron je napadan ne toliko zbog evroentuzijazma već zbog demonstracija koje traju i neoliberalne reforme radnog zakonodavstva i socijalne i politike zapošljavanja.

¹⁴ ID okuplja italijansku Ligu Matea Salvinija i francuski Nacionalni zbor Marin Le Pen, kao i nekoliko drugih evroskeptičnih partija kao što je Aalternativa za Nemačku (*Alternative for Germany AfD*).

¹⁵ Rym Momtaz, “French far right wants to scrap European Commission”, *Politico*, April 15, 2019. Available from: <https://www.politico.eu/article/marine-le-pen-national-rally-french-far-right-wants-to-scrap-european-commission/> (accessed May 15, 2019).

Šta tek reći za 34 odsto Lege Nord ministra unutrašnjih poslova Matea Salviniya u Italiji, uz posrtanje ideološki amorfnog – „ni levo ni desno“, Pokreta 5 zvezdica i izvestan oporavak evrofilne, levocentrične Demokratske partije Nikole Zingaretija.

Ili pak za procentualno sličan (30%) rezultat Faražove Bregzit partije, dok su istovremeno duboko podeljeni oko Bregzita Konzervativci i Laburisti u osipanju. Iako postoji računica koja kaže da su političke opcije za ostanak VB u EU ipak odnele prevagu na ovim izborima: 52 procenta, nasuprot 48 izrazito Brexit glasova.¹⁶

U Austriji je konzervativna stranka kancelara Sebastijana Kurca sa osvojenom većinom ostvarila veliku pobjedu, dok je krajnje desna Slobodarska partija Austrije (FPÖ) završila na trećem mestu (17%), uprkos korupcionaškom skandalu oko ministra Hansa Kristijana Štrahea i raspadu desne koalicije.

U ovim zemljama su se pretežno neoliberalno orijentisani nacional-populisti usredsredili na radikalizovanje neoliberalnog narativa. Oni su razorili institucionalni uticaj sindikata, reformisali poreski sistem u korist poslovnih struktura i (više) srednje klase i redukovali socijalna davanja i time uvećali društvene nejednakosti.

Krajnja desnica se pokazala kao politički pragmatičan zagovornik ekskluzivističke države blagostanja, „velfer šovinizma“, ali su slične zahteve kao isplative politički preuzele i neke 'mejnstrim' partije, naročito u grupaciji hrišćanskih demokrata.

Na drugoj strani, rezultati desno-populističkih partija Orbana i Kačinskog u Mađarskoj i Poljskoj su vrh brega i dokaz kako nacional-populizam nije politički incident već isplativa i relativno trajna politička opcija za zauzimanje vlasti.

U zemljama Višegradske grupe stranke kao što su Fides i Pravo i Pravda (PiS) profilisale su se uz više tradicionalnih nacionalno-konzervativnih elemenata. Fides i PiS brane nacionalno-konzervativnu viziju države. Fidesov model neoliberalnog nacional-populizma – selektivne mešavine neoliberalizma sa elementima nacional-konzervativizma i razarajućom dozom populističkog klijentelizma služi kao uzor-model nacionalističkim desničarskim strankama u Jugoistočnoj Evropi, posebno Srbiji.

Njihov ekonomski nacionalizam ispoljava se kroz zalaganje za ojačavanje nacionalnih moći kako bi se transnacionalnim korporacijama ponudili niži porezi i niži standardi. U pitanju je paradoksalna, gotovo perverzna forma

---

¹⁶ Bregzit partija je dobila najviše glasova i osvojila 29 mesta u EP, Liberalne demokrate su na drugom mestu sa 16 mandata, Zeleni 7, dok su Konzervativci i Laburisti osvojili najmanje mesta od kada je VB u EU – 4 i 10. U severnoj Irskoj pro-EU Šin Fejn (*Sin Fein*) osvojio je jedan mandat, kao i Demokratska partija unionista (*Democratic Unionist Party DUP*) koji se zalaže za Brexit i proevropska Partija saveza (*Alliance Party*).

ekonomskog nacionalizma u ekonomskom modelu i obliću zasnovanom na promovisanju direktnih stranih ulaganja.

Unutar grupacija populističke desnice postoje, dakle, brojne međusobne razlike, čak i uzajamni antagonizmi koji su u velikoj meri rezultat specifičnih nacionalnih arena i suprotstavljenih nacionalizama, različitih viđenja „ključnog protivnika” i, naravno, različitog stepena političkog radikalizma.

Nakon izbora za Evropski parlament 2019. glavni blokovi nacionalističke desnice uglavnom su se pregrupisali u dve parlamentarne frakcije. Krajnje desno krilo, odnosno jake antiimigrantske snage, obrazovali su grupu Identitet i demokratija (ID). U ovoj frakciji dominiraju stranke iz Zapadne Evrope, dok stranke iz srednje Istočne Evrope u njoj igraju marginalnu ulogu. Izgleda da snažni antiimigrantski diskurs stranaka iz Zapadne Evrope, koji je delimično usmeren protiv doseljenika iz zemalja EU, odbija nacionalističke stranke iz Istočne Evrope od ove grupe.

Moguće jezgro njihovog potencijalnog zajedništva unutar evroskeptičnih formacija u EP, odnosno okupljanja unutar „nezavisnih” čini, pored zalaganja za interese „malog, domaćeg čoveka”, i otpor širenju „diktata” evropske birokratije.

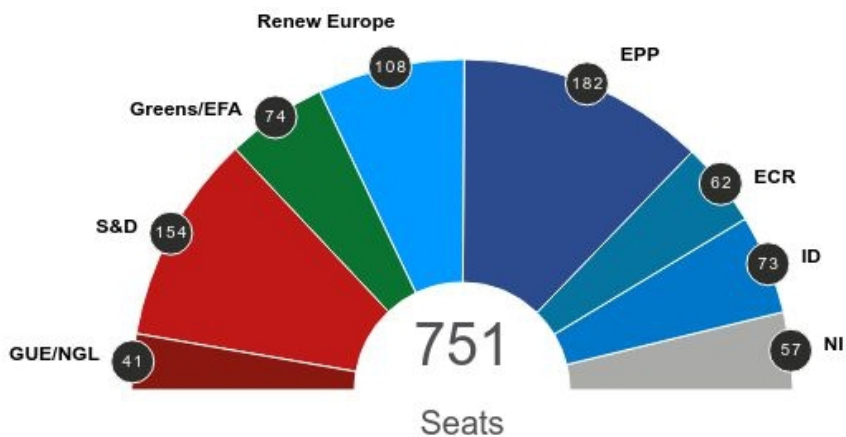
Dalje slabljenje radikalne levice

Osipanje podrške radikalnoj, evroskeptičnoj i (umereno) protekcionističkoj levisi čini se da predstavlja dobru ilustraciju za tezu da po svojoj prirodi internacionalistička leвица u situacijama krize koja, zbog migranata i terorizma, ima pretežni nacionalno-identitetski karakter ne može da parira krajnjoj desnici, odnosno da su klasna identifikacija i solidarnost u situacijama krize i devastacije slabija karta od poziva na nacionalno okupljanje.

POLITIČKE GRUPACIJE U NOVOM SAZIVU EVROPSKOG PARLAMENTA

Nakon održanih izbora, kako sada stvari stoje, sedam političkih grupacija zadovoljava pravila koja predviđaju da svaki klub ima najmanje 25 zastupnika iz sedam država članica, odnosno četvrtine članica EU.

Grafikon 1. Raspodela mandata nakon evropskih izbora 2019.

Izvor: Internet prezentacije EP
<https://election-results.eu/european-results/2019-2024/>

Grupa Evropske narodne partije (EPP)¹⁷ je i dalje prva sa osvojenih 182 mandata. U odnosu na, recimo, izbore održane pre jednu deceniju (2009 – 265), to je osetan pad za gotovo stotina mesta, pri čemu se radi o već uspostavljenom trendu.

Progressivna alijansa socijalista i demokrata¹⁸ (S&D) je na ovim izborima osvojila 37 mesta manje nego na prethodnim 2014. godine. Socijalisti su, bez obzira na sva kritička preispitivanja i mobilizaciju, platili cenu igranja uloge „mlađeg”, manje-više poslušnog partnera „globalnog kapitala” i praktično pali na petinu svih glasova.

Obnova¹⁹ (**Renew Europe Group**) je politička grupacija u EP koja je sastavljena od članova parlamenta koji pripadaju dvema partijama: Alijansi liberala i demokrata za Evropu i Evropskoj demokratskoj partiji, ojačani Makronom od 2019. i promenjenog naziva. Na ovim izborima ALDE – Renew je ostvarila dobar rezultat, odnosno dobila svaki sedmi-osmi dati glas.

Zeleni/Evropska slobodna alijansa²⁰ (**Greens/EFA**) je politička grupacija sastavljena od dve partije: Evropske partije zelenih i Evropske slobodne alijanse regionalista. Ova grupacija osvojila je 24 mesta više nego na izborima

¹⁷ European People’s Party: <https://www.epp.eu>

¹⁸ Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats: www.socialistsand-democrats.eu

¹⁹ Alliance of Liberals and Democrats for Europe: www.alde.eu

²⁰ The Greens/European Free Alliance: www.greens-efa.eu

2009. i 2014, zahvaljujući pre svega strahu od klimatskih promena i svom odlučnom zalaganju za održivu „zelenu ekonomiju“, pri čemu su uspehu odlučujuće doprineli Zeleni u Nemačkoj i Francuskoj.

Evropska ujedinjena levica/Nordijska zelena levica²¹ (GUE/NGL) je politička grupacija levice u EP, a sama grupa je sačinjena od političkih partija socijalističke i ekološke orijentacije. Na izborima za EP ova grupacija je prošla znatno gore nego 2014. godine, odnosno praktično se vratila na rezultat iz 2009. kada je osvojila približno 5% glasova. Ovaj pad levi evroskeptici u velikoj meri „duguju“ više nego skromnim rezultatima Sirize u Grčkoj i grupacije oko Žak – Lik Melonšona u Francuskoj.

Evropski konzervativci i reformisti²² (ECR) su politička grupacija desnog „evroskeptičnog“ centra u EP koja je na ovim izborima praktično, ako ne računamo povećanu izlaznost, ostala unutar varijacija na prethodnim izborima, odnosno učinku od nešto ispod 10% glasova.

Identitet i demokratija, naslednik Evrope nacije i slobode²³, nastala je kao politička grupacija posle izbora za Evropski parlament 2019. godine i važi za jednog od najvećih protivnika evropske integracije u EP. Na ovim izborima oni su osvojili zavidna 73 poslanička mesta.

ŠTA NAKON IZBORA?

Već tokom maja krenuli su dogovori o kreiranju političkih grupacija, dok je konstitutivna sednica novog Parlamenta bila 2. jula u Strazburu. Poslanici su izabrali predsednika i 14 potpredsednika i 5 kvestora i odlučili o broju i sastavu Odbora u EP.

Države članice su, nakon nekoliko rundi razgovora i izrazitog protivljenja istočnoevropskih zemalja Timermansu (*Franse Timmermansu*), vodećem kandidatu S&D, predložili nemačku ministarku odbrane Ursulu fon der Lajen (*Ursula von der Leyen*) za predsednicu EK. Tako je prekršena sada već jednokratna praksa *spitzenkandidata*, jer iako je fon der Lajen predstavica najjače političke grupacije i njenog nemačkog dela, njeno ime se nije pominjalo do samog finiša i nije figurirala kao vodeći kandidat EPP. Potrebna je kvalifikovana većina u Evropskom savetu – 21 država članica koje predstavljaju 65% stanovništva EU. EP potvrđuje predloženog predsednika većinom ukupnog broja članova Parlamenta, 376 poslanika. Na tajnom glasanju 16. jula 2019. 383 poslanika je glasalo za predlog Evropskog saveta. Ostale predložene komesare takođe potvrđuje EP većinom ukupnog broja onih koji su glasali. Tokom

²¹ European United Left/Nordic Green Left: www.guengl.eu

²² European Conservatives and Reformists Group: www.ecrgroup.eu

²³ Europe of freedom and direct democracy Group: www.efdgroupp.eu

septembra i oktobra održavaju se slušanja predloženih komesara, dok će novi sastav stupiti na dužnost 1. decembra.

Nova predsednica Komisije je u, prema mnogim ocenama, inspirativnom govoru pred poslanicima EP predstavila program nove Komisije koji se zasniva na šest stubova: 1) Evropski zeleni dogovor; 2) Privreda u korist naroda; 3) Evropa spremna za digitalno doba; 4) Zaštita našeg evropskog načina života; 5) Evropa koja je jača na svetskoj sceni i 6) Novi podstrek za demokratiju u Evropi.²⁴

Iako je najveću pažnju i najviše obećanja posvetila klimatskim promenama i životnoj sredini, korpus socijalnih tema imao je zapaženo mesto. Fon der Lajen je istakla da svako ko radi puno radno vreme treba da zaradi minimalnu platu koja omogućava pristojan život, te da je najbolje da se omogući kolektivno pregovaranje poslodavaca i sindikata jer oni formiraju minimalnu platu prema sektoru ili regionu. Iako postoje različiti modeli, EK treba da kreira okvir, ali treba i da se omogući bolja zaštita za one koji ostanu bez posla. U tom smislu, fon der Lajen je istakla Evropsku šemu za osiguranje doprinosa kod nezaposlenosti koja će pomoći ekonomijama i ljudima u kriznim situacijama. Mladi koji su bili tema u predizbornoj kampanji imaju značajno mesto i u političkom programu nove Komisije. Činjenica da je nezaposlenost 14,2%, ali da varira od 5 do 40%, u nekim zemljama je neprihvatljiva po njenim rečima. Stoga ističe značaj Garantnog fonda za mlade, ali i trostrukog uvećanja budžeta za Erasmus +, kako je predložio i Parlament.²⁵

U borbi protiv siromaštva nova predsednica Komisije ističe bezbednost dece i Garantni fond za decu kako bi svako dete u EU u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti imalo osnovna prava kao što je obrazovanje i zdravstvena nega. Fon der Lajen nije zaboravila ni Povelju o socijalnim pravima Žan Klod Junkera i obećala je da će zaživeti. Rodna ravnopravnost je posebno istaknuta naročito u samom sastavu EK.

---

²⁴ Ursula von der Leyen, Candidate for the European Commission President, "Political Guidelines for the Next European Commission 2019–2024". Available from: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf (accessed November 1, 2019).

²⁵ European Commission, "Opening Statement in the European Parliament Plenary Session by Ursula von der Leyen, Candidate for President of the European Commission", Strasbourg, July 16, 2019. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_19_4230 (accessed November 2019).

POGLED SA PERIFERIJE: IZBORI I BUDUĆE PROŠIRENJE EU

Iako ovaj izborni proces nema direktnu vezu sa Zapadnim Balkanom, ipak će rezultati ovogodišnjih izbora imati posledice na odnos briselskih institucija prema proširenju, koje se tiče Srbije i država regiona.

Čini se da nikakve značajnije promene ne treba očekivati pre svega zato što je godinama unazad proširenje EU veoma nepopularna tema među zemljama članicama, zbog čega je i u proteklom periodu došlo do stagnacije u svim procesima koji su vezani za proširenje. Najglasnija u ovom pravcu bila je Francuska koja se u evropskim kuloarima smatra „kočnicom” za proširenje. Stav francuskog predsednika, koji nije usamljen²⁶, jeste da Evropa prvo mora da se konsoliduje pre nego što nastavi da se bavi proširenjem. Ovaj stav se nalazi već i u evropskim strategijama i dokumentima, jedino što francuski predsednik izgleda ne razume jeste da proces pregovora, reformi i angažovanja sa zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima – nije isto što i proširenje i ne može i ne sme da čeka konačnu konsolidaciju EU, jer nje očigledno neće biti.

Pitanje proširenja, krajnje nepopularno u predizbornoj kampanji – toliko da je objavljivanje redovnih izveštaja o državama kandidatima i potencijalnim kandidatima pomerenom sa aprila na sam kraj maja – nije pitanje koje će diktirati ni raspodelu ključnih pozicija ni agendu EU u sledećoj deceniji. Ali jeste tema koja je važna za stabilnost i bezbednost, kao i globalnu poziciju EU. Stav nove Komisije i kompromis država članica videćemo već po sastavu Komisije i načinu na koji je definisan ovaj portfolio, a parlamentarna debata o ovom pitanju svakako će biti zanimljiva i dinamična. Predlozi stručne zajednice da se suzi i fokusira portfolio na proširenje (bez ostalih suseda koji nisu u procesu pristupanja) ili da se formira Direktorat Evropa koji bi bio zadužen za „ujedinjenje Evrope i kontinentalni integritet”²⁷ daju odgovor na realne

---

²⁶ Poznato je i da građani EU nisu previše zainteresovani za prijem novih članica. Prema pomenutom istraživanju ECFR, samo Poljska, Rumunija i Španija imaju više od 30% građana koji veruju da sve zemlje Zapadnog Balkana treba da postanu deo Unije u narednih 10 do 20 godina. Susi Dennison, “Give People What They Want: Popular demand for strong European Foreign Policy”, ECFR Policy Brief, September 10, 2019. Available from: https://www.ecfr.eu/publications/summary/popular_demand_for_strong_european_foreign_policy_what_people_want (accessed October 20, 2019).

²⁷ Srdjan Cvijić, Marie Jelenka Kirchner, Iskra Kirova, Zoran Nechev, “From enlargement to the unification of Europe: Why the European Union needs a directorate general Europe for future members and association countries”, Open Society European Policy Institute June, 2019. Available from: <https://www.opensociety->

potrebe ali ne deluju realno i zahtevali bi ozbiljan stepen političke hrabrosti i strateškog razmišljanja koji je trenutno usmeren na druge teme.

Za region i našu evropsku perspektivu značajno je što je fon der Lajen u svom programu potvrdila evropsku perspektivu za Zapadni Balkan, za razliku od neslavnog govora Junkera pre pet godina. Ona je istakla da delimo isti kontinent, istu istoriju i kulturu i identične izazove, te ćemo izgraditi i zajedničku budućnost.

Srbija i region mogu i treba mnogo više pouka i lekcija da nauče iz ovogodišnjih evropskih izbora – naročito one o demokratiji, ključnim političkim trendovima, velikim temama koje su slabo, ako su uopšte prisutne kod nas – klimatske promene, inovacije, istraživanja, za koje je krajnje vreme da postanu i deo „lokalne” političke ponude i debate.

BIBLIOGRAFIJA

1. Cokelaere, Hanne, *What European Voters Worry About*, Politico, 2019. Available from: <https://www.politico.eu/article/what-european-voters-worry-about-election-2019-facts-figures/> (accessed August 28, 2019).
2. Cvijić, Srdjan, Marie Jelenka Kirchner, Iskra Kirova, Zoran Nechev, “From enlargement to the unification of Europe: Why the European Union needs a directorate general Europe for future members and association countries”, Open Society European Policy Institute June, 2019. Available from: <https://www.opensociety-foundations.org/publications/from-enlargement-to-the-unification-of-europe> (accessed May 14, 2019).
3. European Commission, “Opening Statement in the European Parliament Plenary Session by Ursula von der Leyen, Candidate for President of the European Commission”, Strasbourg, July 16, 2019. Available from: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_19_4230 (accessed November 1, 2019).
4. ‘Existential threat’: Macron sends stern warning to voters days ahead of European elections, AFP, May 21, 2019. Available from: <https://www.thelocal.fr/20190521/existential-threat-macron-sends-stern-warning-days-ahead-of-european-elections> (accessed August 20, 2019).
5. Krastev, Ivan, *What Do Europeans Really Want*, ECFR, May 14, 2019. Available from: https://www.ecfr.eu/article/commentary_what_do_europeans_really_want (accessed June 10, 2019).
6. MacShane, Denis, “Ignore the hype. The far-right ‘gravediggers’ of Europe aren’t successful as they seem”, Independent, May 30, 2019. Available from: <https://www.independent.co.uk/voices/european-elections-far-right-steve-bannon-matteo-salvini-eu-marine-la-pen-a8936326.html> (accessed June 26, 2019).

7. Momtaz, Rym, “French far right wants to scrap European Commission”, *Politico*, April 15, 2019. Available from: <https://www.politico.eu/article/marine-le-pen-national-rally-french-far-right-wants-to-scrap-european-commission/> (accessed May 15, 2019).
8. Pew Research Center, “Many Across the Globe Are Dissatisfied With How Democracy Is Working”, April 2019. Available from: www.pewresearch.org (accessed June 10, 2019).
9. POLITICO, European Parliament Elections 2019. Available from: www.politico.eu/2019-european-elections/european-parliament-elections-2019/ (accessed August 15, 2019).
10. Public opinion in the European Union, Standard Eurobarometer 89, Spring 2018. Available from: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/surveyKy/2180> (accessed August 20, 2019).
11. TUI Stiftung, “Junges Europa 2019. So Denken Menschen zwischen 16 und 26 Jahren”, 2019. Available from: https://www.tui-stiftung.de/wp-content/uploads/2019/05/2019_Report_DE_TUI-Stiftung_Junges-Europa.pdf (accessed August 15, 2019).
12. von der Leyen, Ursula, Candidate for the European Commission President, “Political Guidelines for the Next European Commission 2019–2024”. Available from: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf (accessed November 1, 2019).
13. Wike, Richard, Laura Silver and Alexandra Castillo, *Many Across the Globe Are Dissatisfied With How Democracy is Working*, Pew Research Center, April 29, 2019. Available from: <https://www.pewresearch.org/global/2019/04/29/many-across-the-globe-are-dissatisfied-with-how-democracy-is-working/> (accessed August 15, 2019).

Internet stranice političkih grupacija u Evropskom parlamentu

1. European United Left/Nordic Green Left: www.guengl.eu
2. European Conservatives and Reformists Group: www.ecrgroup.eu
3. Europe of freedom and direct democracy Group: www.efdgroupp.eu
4. Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats: www.socialistsanddemocrats.eu
5. Alliance of Liberals and Democrats for Europe: www.alde.eu
6. The Greens/European Free Alliance: www.greens-efa.eu
7. European People’s Party: www.epp.eu

Maja Bobić
Zoran Stojiljković

EUROPEAN ELECTIONS – RESULTS,
MESSAGES AND LESSONS

Abstract

In theoretical analysis and political debates about the “destiny of the EU experiment” there is a sort of general stance or political mantra about the democratic deficit of the EU institutions including the European Parliament, which is considered just a surrogate of a parliament with few competencies. Consequently, the elections for the EP were treated, for decades now, as second class “test” elections for the national elections which are considered as the only relevant. In the paper we advocate that parallel processes of widening the competencies of the EP and re-politicization as well as re-ideologization of political agenda that includes key issues of technological and climate change, economic crisis and deep inequalities as well as national (migrant) identities – the issues too wide for national political arena, even according to Europhobes – caused emergence of specific and significant European political space. All this, combined with the raising of the right-wing populism and open question about the destiny of European political architecture after Brexit, led to the increased interest of voters for the European elections.

Keywords:

Elections, political groups, political agenda, European Parliament, European Union.